

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS DETERMINING CHILDREN'S ADAPTATION IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Choriyev Bekzod Bahrom o'g'li

Master's Student Asia International University

Abstract. This article provides a scientific and theoretical analysis of the main social and psychological factors determining the process of adaptation of preschool children to preschool educational institutions (PSE). The mechanisms of interaction between family relationships, the pedagogical skills of the educator and the individual psychological characteristics of the child in the painless and smooth transition of the child to a new social environment are revealed. Also, practical recommendations are developed to prevent psychological stress during the adaptation period and ensure the social socialization of the child.

Keywords: preschool children, socio-psychological adaptation, social determinants, psychological factors, family environment, educator competence, individual characteristics, socialization.

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA BOLALAR ADAPTATSIYASINI BELGILOVCHI IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK OMILLAR

Choriyev Bekzod Bahrom o'g'li

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning maktabgacha ta'lim muassasalariga (MTM) moslashuv jarayonini belgilovchi asosiy ijtimoiy va psixologik omillar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Bolaning yangi ijtimoiy muhitga og'riqsiz va silliq o'tishida oilaviy munosabatlar, tarbiyachining pedagogik

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

mahorati hamda bolaning individual-psixologik xususiyatlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir mexanizmlari ochib berilgan. Shuningdek, adaptatsiya davridagi psixologik zo'riqlarning oldini olish hamda bolaning ijtimoiy sotsializatsiyasini ta'minlashga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yoshdagi bolalar, ijtimoiy-psixologik adaptatsiya, ijtimoiy determinantlar, psixologik omillar, oila muhiti, tarbiyachi kompetensiyasi, individual xususiyatlar, sotsializatsiya.

Maktabgacha yoshdagi bolaning yangi ijtimoiy muhitga, xususan, maktabgacha ta'lim muassasasiga qadam qo'yishi uning hayotidagi eng murakkab inqirozli davrlardan biri hisoblanadi. Ushbu palla ko'pincha bolaning o'z-o'zini anglash jarayoni faollashadigan "uch yosh inqirozi" bilan ustma-ust tushishi tufayli adaptatsiya jarayonining emotsional yukini yanada oshiradi. Ushbu o'tish davrining qanchalik silliq va og'riqsiz kechishi bir qator ijtimoiy va psixologik omillarning o'zaro ta'siriga bevosita bog'liqdir.

Ijtimoiy determinantlar orasida birinchi navbatda oiladagi ma'naviy-ruhiy iqlim va ota-onalarning ta'lim muassasasiga nisbatan munosabati yetakchi o'rin tutadi. Bola o'z yaqinlarining emotsional holatini juda nozik ilg'aydi va unga taqlid qiladi. Agar ona bolani bog'chaga qoldirayotganda ortiqcha xavotir, xadik yoki ishonchsizlik namoyon qilsa, bu hissiyotlar avtomatik tarzda bolaga ko'chadi. Shuningdek, oiladagi ijtimoiy munosabatlar tajribasi, ya'ni kattalar va tengdoshlar bilan muloqot qilish ko'nikmalarining dastlabki shakllanganlik darajasi bolaning muassasa jamoasiga kirishish tezligini belgilab beradi. Giperqamrov, ya'ni ortiqcha g'amxo'rlik ostida o'sgan bolalarda elementar o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish va mustaqillik ko'nikmalarining yetishmasligi sababli jamoaviy tartib-qoidalarga bo'ysunish ancha og'riqli kechadi.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Ijtimoiy omillarning yana bir muhim qutbi bu ta’lim muassasasidagi muhit, xususan, tarbiyachining kasbiy va kommunikativ kompetensiyasidir. Tarbiyachining bolaga nisbatan empatik yondashuvi, ochiqko‘ngilliligi va har bir bola bilan fonsiz individual aloqa o‘rnata olish qobiliyati adaptatsiya davrining muvaffaqiyatini hal qiluvchi mezonlardan biridir. Yangi, umuman notanish muhitda o‘zini xavfsiz va himoyalangan his qilishi uchun bola ishontiruvchi hamda g‘amxo‘r "kattalar" siymosiga muhtoj bo‘ladi va bu tayanch rolini bevosita guruh tarbiyachisi o‘z zimmasiga olishi lozim.

Psixologik determinantlar doirasida bolaning tug‘ma temperament xususiyatlari, asab tizimining turi va xarakter aksentuatsiyalari moslashuv jarayonida asosiy harakatlantiruvchi ichki kuch sifatida namoyon bo‘ladi. Masalan, flegmatik yoki melanxolik tipga xos bo‘lgan, asab tizimida tormozlanish jarayonlari ustunlik qiladigan bolalar yangi kun tartibi, doimiy shovqinli muhit va ko‘p sonli odamlarga o‘rganishi uchun sangvinik yoki xoleriklarga nisbatan ancha ko‘proq vaqt hamda shaxsiy makon talab etadi. Ularning psixikasi keskin o‘zgaruvchan vaziyatlarga tez moslasha olmaydi, natijada bu holat ko‘pincha yig‘i, ishtahasizlik, asabiy taranglik, uyquning buzilishi yoki hatto kasallikka moyillikning oshishi kabi psixosomatik reaksiyalarda o‘z ifodasini topadi.

Bolalardagi bunday psixologik zo‘riqishlarning oldini olish va ijtimoiy moslashuvni yengillashtirishda zamonaviy va interaktiv pedagogik texnologiyalar eng samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Bu o‘rinda ta’lim-tarbiya jarayoniga geymifikatsiya elementlarini kiritish bolaning diqqatini xavotirdan sog‘lom qiziqishga qaratish imkonini beradi. Yangi ijtimoiy muhitni qandaydir qat’iy rejimli joy emas, balki qiziqarli o‘yin maydoni, ertakmonand sarguzasht yoki kvest ko‘rinishida taqdim etish

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

bolada ijobiy emotsional motivatsiya uyg‘otadi. O‘yin qoidalari doirasida tengdoshlari bilan muloqotga kirishish bolaning sotsializatsiyasini tabiiy ravishda jadallashtiradi.

Moslashuv davridagi ichki stress, qo‘rquv va yashirin agressiyani korreksiya qilishda art-terapiya texnikalarining pedagogik imkoniyatlari ham o‘ta muhimdir. Kichik maktabgacha yoshdagi bolalar doim ham o‘z his-tuyg‘ularini verbal tarzda, ya’ni so‘z orqali to‘laqonli tushuntirib bera olmaydilar. Bunday murakkab vaziyatlarda izoterapiya va loy terapiyasi kabi yondashuvlar bolaga o‘z ichki kechinmalarini qog‘ozda yoki plastika orqali namoyon etishga yordam beradi. Bola yorqin bo‘yoqlar bilan rasm chizayotganda yoki loydan turli shakllar yasayotganda o‘zining ongsiz qo‘rquvlaridan xalos bo‘la boshlaydi, barmoqlar motorikasi orqali markaziy asab tizimidagi taranglik pasayadi. Bu jarayon nafaqat psixologik yengillik beradi, balki pedagogga bolaning ruhiy holatini tashxis qilish imkonini yaratadi.

Shu bilan bir qatorda, ertak terapiyasi qiyin kechayotgan adaptatsiyani yumshatishda kuchli ijtimoiy-psixologik vosita hisoblanadi. Tarbiyachi tomonidan maqsadli ravishda tanlangan yoki yaratilgan ertaklardagi qahramonlar sarguzashtlari orqali bola bog‘cha hayoti, u yerdagi o‘zaro do‘stlik munosabatlari va mavjud tartib-qoidalar haqida xavfsiz tarzda ma’lumot oladi. Ertak qahramonining o‘z qo‘rquvlarini qanday jasorat bilan yengib o‘tgani va yangi o‘rtoqlar orttirganini tinglagan bola bu ijobiy xulq-atvor modelini ongsiz ravishda o‘zlashtiradi. Natijada, bola ongida noma’lumlikdan kelib chiqadigan xavotir o‘rnini asta-sekin muassasaga nisbatan ishonch, barqarorlik hissi va jamoaga qo‘shilishga bo‘lgan sog‘lom ijtimoiy qiziqish egallaydi.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

FOYDALANILGAN ADABIYOTAR RO‘YXATI

1. G‘oziyev, E. G‘. Ontogenez psixologiyasi: monografiya / E. G‘. G‘oziyev. – Toshkent: Noshir, 2010. – 360 b.
2. Nishanova, Z. T. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi: darslik / Z. T. Nishanova, G. K. Alimova, A. G‘. Turg‘unboeva, M. X. Asranboeva. – Toshkent: TDPU, 2017. – 198 b.
3. Nishanova, Z. T. Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi: o‘quv qo‘llanma / Z. T. Nishanova, G. K. Alimova. – Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2005. – 160 b.
4. Qodirova, F. R. Maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish: o‘quv-metodik qo‘llanma / F. R. Qodirova, Sh. Q. Toshpo‘latova. – Toshkent: Tafakkur, 2014. – 256 b.